

Överspelat överskottsmål

Svenska Dagbladet den 2 juni 2014

Denna vår har finansminister Anders Borg och utmanaren Magdalena Andersson gång på gång debatterat vem som är bäst på att uppfylla överskottsmålet för statens finanser. Retoriken har nått oanade nivåer, men det stora problemet är den underliggande premissen för dessa debatter, nämligen att den som är bäst på att skapa överskott i de offentliga finanserna är också bäst lämpad som finansminister.

Samhällsekonomiskt sett är det en besynnerlig hållning. Skatteintäkter är till för att användas, lämpligen på ett sätt som främjar allas välfärd. Det är naturligtvis inte uppenbart vad det betyder i praktiken, vilket är exakt vad Borg och Andersson borde diskutera. De borde tala politik, men det gör de inte. Hur blev det så här?

För att förstå överskottsmålets särställning måste vi gå tillbaka till 1990-talskrisen, som drabbade Sverige hårdare än många andra länder. Underskottet i de offentliga finanserna skenade och statsskulden närmade sig obehagliga nivåer. Den svenska ekonomin krympte tre år i sträck, och det fanns en genuin och högst motiverad oro över att räntor på statsskulden skulle tränga undan angelägna välfärdsutgifter.

Underskotten under 1990-talskrisen kom i en ekonomi som befann sig i fritt fall. Konkurer och uppsägningar skapade ett kraftigt bortfall av skatteintäkter. Galopperande arbetslöshet fick utgifterna för a-kassan att rusa i höjden. Politikerna tappade kontrollen.

I detta läge skapades överskottsmålet för att få de offentliga finanserna i balans. Det var motiverat, och det fungerade – bättre än vad många hoppades på.

Sveriges offentliga finanser är numera i gott skick. Budgetunderskott och statsskuld är inte bara betydligt mindre än de var under krisen, hela det makroekonomiska läget är annorlunda. Skatteintäkterna är under kontroll, utgifterna likaså. Räntorna är låga och Sveriges ekonomi växer.

Det borde ge utrymme för den som vill diskutera reformer och politik. Likväl fortsätter sandlådetjafsandet.

Förklaringen till de torftiga debatterna finns i den politiska logiken. Eftersom många svenskar fortfarande minns den jobbiga 1990-talskrisen vill ingen politiker anklagas för att slarva med budgetdisciplinen. Den som inte svär överskottsmålet trohet, bjuder sin motståndare på ett öppet mål. Därför vågar varken Borg eller Andersson säga det uppenbara: att överskottsmålet har spelat ut sin roll.

Rädslan att uppfattas som ekonomiskt oansvarig tycks vara finansministerkandidaternas främsta drivkraft. I själva verket var det länge sedan en svensk finansministers största utmaning var att få de offentliga finanserna under kontroll.

Det mest oansvariga som både Borg och Andersson gör sig skyldiga till, är att de låtsas som om så fortfarande är fallet.

Andreas Bergh,

docent och välfärdsforskare vid Institutet för Näringslivsforskning och Ekonomihögskolan i Lund.